

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В ОБЛІКУ ЗГІДНО З РІЗНИМИ КЛАСИФІКАЦІЙНИМИ ОЗНАКАМИ

Розглянуто існуючі методики та проблеми класифікації дебіторської заборгованості. Запропоновано класифікацію дебіторської заборгованості для цілей бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Рассмотрены существующие методики и проблемы классификации дебиторской задолженности. Предложена классификация дебиторской задолженности для целей бухгалтерского учета и финансовой отчетности.

Existent methods and problems of account receivable classification are examined. Classification of account receivable is offered for the aims of accounting and financial reporting.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Від того, наскільки правильно здійснено розподіл та класифікацію об'єктів обліку, а також наскільки правильно обрано класифікаційні ознаки, може залежати і сам порядок обліку як групи, так і окремого об'єкта. Поділ повинен бути заснований на економічних критеріях і виходити з економічного та цільового призначення речей. У зв'язку з цим для них установлено відповідний правовий режим. На думку А.Б. Борисова, класифікація є рознесенням об'єктів, понять та назв за класами, групами, розрядами, при якому в одну групу потрапляють об'єкти, що мають певні спільні ознаки [4].

Результати аналізу джерел методичного і нормативного характеру [1, 2, 3], які розглядають питання обліку розрахунків з дебіторами, дозволяють зробити висновки про те, що існують певні проблеми, які виникають під час класифікації, зокрема такі:

- відсутність єдиного комплексного підходу під час розробки різних типів класифікації дебіторської заборгованості;
- немає чіткого шляху формування та пошуку ознак, які б дозволяли приводити більш точну класифікацію;
- недостатньо вивчена і досліджена така складова зобов'язань дебіторів як довгострокова заборгованість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дебіторська заборгованість займає значне місце в структурі оборотних активів українських підприємств, тому дослідженням питання її класифікації присвячено

багато наукових робіт українських та зарубіжних авторів, таких як: І.А. Бланк, В.П. Астахов, А.Г. Загородній, В. Костюченко, Г. Шапова-лова, Н.В. Чебанова, Т.І. Єфіменко, Н.А. Каморджанова, П.І. Камишанов, С.А. Кузнецова, Н.М. Ткаченко, Т.А. Бутинець, Н.М. Малюга, С.Л. Береза, П.Б. Кватирка, В.І. Веретенников, Н.М. Новікова та ін.

Мета та завдання статті. Метою написання статті є аналіз існуючих методик класифікацій дебіторської заборгованості та їх удосконалення відповідно до цілей бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У деяких країнах, зокрема в США і Німеччині, дебіторська заборгованість існує в трьох видах, які за суттю відповідності критеріям очікуваності погашення поділяють на бездоганну, сумнівну і безнадійну.

Для бухгалтерського обліку важливою є прийнята сучасна концепція розподілу активів на монетарні та немонетарні. При цьому монетарна дебіторська заборгованість представлена фіксованою (визначеною) сумою грошей, а немонетарна – не виражена. Така класифікація має значення під час оцінки дебіторської заборгованості, вираженої в іноземній валюті, що обов'язково передбачено П(С)БО 21 “Вплив зміни валютних курсів”. Відображення в обліку поділу статей на монетарні та немонетарні можна знайти в аналітичному обліку, в якому відображаються суттєві умови договорів і те, яким чином будуть погашені борги.

Заслуговує на увагу запропонована О.І. Коблянською класифікація поточної дебіторської заборгованості за причинами її виникнення. За ознакою причин виникнення науковець розподіляє поточну дебіторську заборгованість на два види: виправдана та невиправдана. Виправданою, на її погляд, є та дебіторська заборгованість, строк погашення якої ще не настав або становить менше ніж один місяць і яка пов'язана з нормальними строками документообігу, а невиправданою – прострочена дебіторська заборгованість, а також заборгованість, пов'язана з помилками в оформленні розрахункових документів, із порушенням умов господарських договорів [6, с. 56, 57].

Під час проведення класифікації дебіторської заборгованості, на думку П. Б. Кватирки, пропонується зважати ще й на такі ознаки:

- правовий статус та належність їх до внутрішніх і зовнішніх дебіторів;
- поділ дебіторів за певними географічними зонами, тобто територіальне розміщення та існування на цій території спеціальних чинників, що впливають на стан розрахунків з цими дебіторами;

– класифікація зобов'язань дебіторів у розрізі підприємств різних галузей. Підприємства та організації різних галузей мають різне співвідношення складових дебіторської заборгованості [5, с. 87-90].

Слід відмітити, що залишається недостатньо дослідженим такий вид поточної дебіторської заборгованості, як частина довгострокової дебіторської заборгованості, переведеної до складу поточної у звітному періоді. Заборгованість за виданими авансами подають у складі поточної дебіторської заборгованості, не пов'язаної з реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг. Операція формування дебіторської заборгованості за виданими авансами обслуговує процес постачання, а не реалізації, але все ж таки передбачає рух цінностей у вигляді товарів та інших активів, тому не може вважатися операцією формування дебіторської заборгованості за нетоварними операціями, а до складу заборгованості, не пов'язаної з реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, повинна включатися умовно.

Наводячи класифікацію дебіторської заборгованості, автори упускають той момент, що умовно всю дебіторську заборгованість також можна поділити на два види: навмисна і ненавмисна, що набуває великого значення в управлінні та знаходить своє відображення в обліку.

Ненавмисна дебіторська заборгованість не є наслідком недоліків у господарській діяльності підприємства і виникає в результаті застосовуваних форм розрахунків за товари і послуги.

Навмисна дебіторська заборгованість виникає внаслідок недоліків в роботі підприємства, наприклад, у разі виявлення нестач, розкрандів товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів.

Поділ дебіторської заборгованості на два види в обліку відображається на різних субрахунках рахунків 18 “Довгострокова дебіторська заборгованість”, 36 “Розрахунки з покупцями і замовниками” та 37 “Розрахунки з іншими дебіторами” [3]; він дає можливість прослідкувати порушення фінансово-розрахункової дисципліни і виявити причини. На наш погляд, таких причин може бути дві:

- неякісна робота контрагента, відсутність коштів у покупця, незадовільна організація роботи його бухгалтерії;

- неякісна робота підприємства-постачальника (порушення договірних умов).

У періодичних виданнях висловлюється думка, що заборгованість учасників товариства, не сплачена в строк, є дебіторською. Дійсно, до одного року після заснування товариства у підприємства може виникнути заборгованість учасників перед підприємством.

Деякі автори вважають, що на дану заборгованість поширюється дія загального строку позовної давності в три роки. Отже, така заборгованість є дебіторською.

Згідно з П(С)БО України, заборгованість учасників товариства, не оплачена в строк, відображається в пасиві балансу за від'ємним значенням і, відповідно, не є дебіторською, а відображає суму, фактично не внесену до статутного капіталу. Така позиція прийнята майже у всьому світі та є, на нашу думку, правильною.

Важливим моментом при групуванні безнадійної дебіторської заборгованості є поділ дебіторської заборгованості на два види:

1) заборгованість, за якою організація-кредитор вжила всіх заходів для її погашення (повернення) підприємством-дебітором (боржником), а саме: пред'явлення письмової претензії до боржника, пред'явлення позову до арбітражного суду;

2) заборгованість, по якій організація-кредитор не вживала заходів для її погашення (повернення).

Пропонуємо здійснювати на підприємстві групування дебіторської заборгованості в залежно від її розміру:

- до 1 тис. грн.;
- від 1 до 10 тис. грн.;
- від 10 до 50 тис. грн.;
- від 50 до 100 тис. грн.;
- більше 100 тис. грн.

Розподілення розміру дебіторської заборгованості повинно мати не директивний, а рекомендаційний характер для підприємства та встановлюватися індивідуально кожним суб'єктом господарювання (з обов'язковим зазначенням даного розподілу в Положенні про облікову політику підприємства).

Необхідність групування дебіторської заборгованості залежно від розміру є необхідним елементом для удосконалення ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, тому що більше уваги повинно приділятися управлінню великими розмірами дебіторської заборгованості.

Таким чином можна уникнути виникнення сумнівної та безнадійної заборгованостей для підприємства з більшою ймовірністю.

Зазначимо, що обов'язковому групуванню повинна підлягати дебіторська заборгованість залежно від податкових наслідків:

- клієнти, що приносять основну суму виторгу;
- клієнти, закупівлі яких невеликі, проте досить стабільні та приносять значну частину виторгу;
- клієнти, які здійснюють разові чи незначні закупівлі.

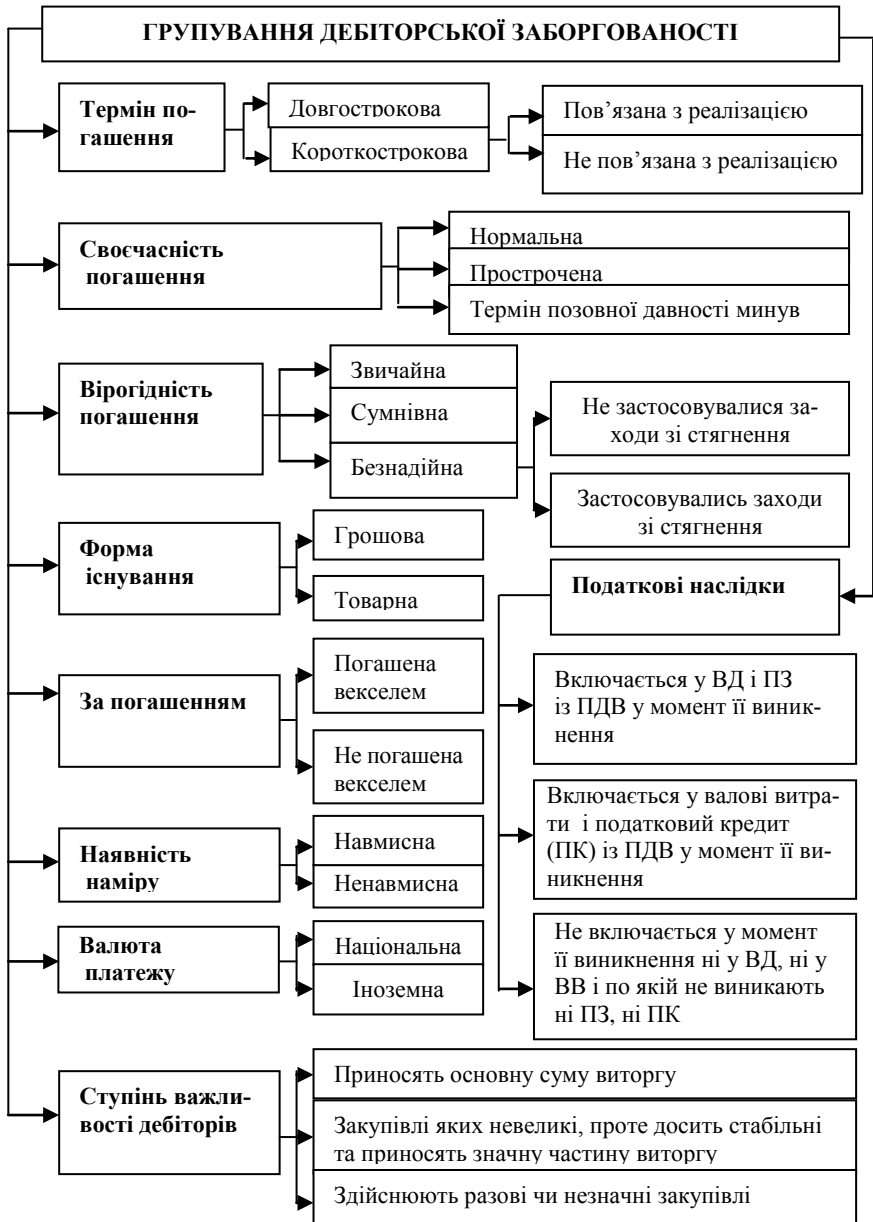

Рисунок – Класифікація дебіторської заборгованості

Важливим елементом у класифікації дебіторської заборгованості є не лише її розмір, але й ступінь важливості дебіторів.

Ми вважаємо, що розподіл дебіторів необхідно здійснювати за ступенем важливості:

– дебіторська заборгованість, що включається у валові доходи і податкові зобов'язання з ПДВ у момент її виникнення;

– дебіторська заборгованість, що включається у валові витрати і податковий кредит з ПДВ у момент її виникнення;

– дебіторська заборгованість, що не включається у момент її виникнення ні у валові доходи, ні у валові витрати і по якій не виникають ні податкові зобов'язання, ні податковий кредит.

У валові доходи включається заборгованість із проданих (відвантажених) товарів (робіт, послуг), за винятком випадків, коли валові доходи визначаються за касовим методом. Якщо дані операції не звільнені від оподаткування ПДВ, то одночасно з валовими доходами нараховуються податкові зобов'язання.

У валові витрати включається заборгованість із сплачених авансів, за винятком випадків, коли дані аванси видані (сплачені) особам, які не є платниками податку на прибуток або сплачують його на основі пільгових ставок, при цьому у підприємства виникає податковий кредит із ПДВ у звичайному порядку.

Згідно з пп. 4.1.4 Закону про оподаткування прибутку підприємств, дебіторська заборгованість з орендної плати (лізингових платежів) і роялті включається у валові витрати з нарахування [2].

Підводячи підсумок, ми пропонуємо таку схему класифікації дебіторської заборгованості, яка включає всі вище наведені ознаки (рис.).

За допомогою такої класифікації можна розкрити економічну природу різних видів дебіторської заборгованості та глибше провести фінансовий аналіз.

Зазначимо, що під цю класифікацію не підпадає заборгованість учасників (засновників) за внесками до статутного капіталу.

Висновки. Здійснено аналіз існуючих методик класифікації дебіторської заборгованості та запропоновано її удосконалену схему, що розкриває економічну природу різних видів дебіторської заборгованості та дає змогу проведення поглибленого фінансового аналізу та можливість відповідати структурі бухгалтерського балансу.

Список літератури

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : Закон України № 996 – XIV від 16. 06 99. : [зі змінами та доп.]. [Електронний ресурс].– Режим доступу : <rada.gov.ua>.

2. Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України № 283/97-ВР від 22.05.97 : [зі змінами та доп.]. [Електронний ресурс].– Режим доступу : <rada.gov.ua>.

3. Дебіторська заборгованість : Положення (стандарт) бухгалтерського облік 10 : [затв. наказом Міністерства України від 08.10.99 № 237 : [зі змінами та доп.]. [Електронний ресурс].– Режим доступу : <rada.gov.ua>.

4. Борисов, А. Б. Большой энциклопедический словарь [Текст] / А. Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 1999. – 856 с.

5. Кватирка, П. Б. Класифікація дебіторської заборгованості та її вдосконалення [Текст] / П. Б. Кватирка // Вісник Хмельницького нац. ун-ту. – 2005. – № 4. – Т.2, ч. 2. – С. 87–90.

6. Коблянська, О. І. Фінансовий облік [Текст] : навч. посібник / О. І. Коблянська. – К. : Знання, 2004. – 507 с.

Отримано 31.03.2010. ХДУХТ, Харків.

© О.В. Топоркова, Т.О. Євлаш, 2010.

УДК 004:657

М.М. Бенько, канд. екон. наук, доц. (КНТЕУ, Київ)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ РОЗРОБКИ І ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Розкривається сутність основних понять і базових положень, що входять своє відображення у разі запровадження комп'ютеризованих (автоматизованих) систем бухгалтерського обліку. Розкривається їх значення і зв'язок у разі створення цілісної комп'ютеризованої системи.

Раскрывается сущность основных понятий и базовых положений, что находят свое отражение при внедрении компьютеризированных (автоматизированных) систем бухгалтерского учета. Раскрывается их значение и связь при создании целостной компьютеризированной системы.

The article deals with the main notions and basic concepts, which are used in implementing of computer systems of (automated) accounting. The meaning and the inter connection of this system elements is shown while creating such computer system.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток інформаційних технологій і систем та облікової науки стали перспективною побудови автоматизованої системи бухгалтерського обліку (АСБО), яка є необхідністю практично для кожного підприємства. Для цього застосовують відповідний теоретичний та методологічний інструментарій, який визначає певні принципи і підходи щодо побудови АСБО.